

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР  
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ  
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

# **ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

**2021-МАХСУС СОН-3  
Вестник Хорезмской академии Маъмуна  
Издается с 2006 года**

**Хива-2021**

**Бош муҳаррир:**

*Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.*

**Бош муҳаррир ўринбосари:**

*Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.*

**Таҳрир хайати:**

*Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.*

*Абдуллаев Баҳром Исмоилов, ф-м.ф.д.*

*Абдуллаев Равшан Бабажонович, тиб.ф.д., проф.*

*Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович, т.ф.д., проф.*

*Аимбетов Нагмет Каллиев, и.ф.д., акад.*

*Бабаджанов Хушнуд, ф.ф.н., проф.*

*Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.*

*Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.*

*Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.*

*Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.*

*Дўсчанов Бахтиёр, тиб.ф.д., проф.*

*Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.*

*Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.*

*Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.*

*Кадиров Шавкат Юлдашев, қ/х.ф.н.*

*Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.*

*Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.*

*Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.*

*Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.*

*Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.*

*Рашидов Негмурод Элмуродович, б.ф.н., доц.*

*Рўзбоев Рашид Юсупович, тиб.ф.д., проф.*

*Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.*

*Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.*

*Салаев Санъатбек Комилов, и.ф.д., проф.*

*Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.*

*Сирожов Ойбек Очилов, с.ф.д., проф.*

*Сотипов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.*

*Тожибаев Комилжон Шаробитдинович, б.ф.д., академик*

*Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.*

*Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.*

*Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.*

*Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.*

*Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.*

*Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.*

*Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.*

*Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.*

*Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.*

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№МАХСУС СОН-3 (84),  
Хоразм Маъмун академияси, 2021 й. — 348 б. — Босма нашрнинг электрон варианты -  
<http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими — Хоразм  
Маъмун академияси

© Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими, 2021

## МУНДАРИЖА ФИЛОЛОГИЯ ФАҲЛАРИ

|                                                                                                                          |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Abdulkhamidova Kh.A.</b> Isajon Sultonning “Ozod” romanida aks xronotopi .....                                        | 6   |
| <b>Abdullayeva G.V.</b> Mavzular ko‘lamida izdoshlik va o‘ziga xoslik .....                                              | 8   |
| <b>Abbozov O.Q.</b> Oronimlarning umumiy xususiyatlari .....                                                             | 10  |
| <b>Abruyeva M.</b> Boborahim Mashrab ijodida talmeh san’atining o‘rni .....                                              | 13  |
| <b>Ahmadjonova O.</b> “Chinor” romanining til xususiyatlari .....                                                        | 15  |
| <b>Ashurova F.L.</b> The linguacultural aspect of aphorisms in multi-system languages .....                              | 17  |
| <b>Axmadaliyeva G.M.</b> Badiiy adabiyotda oy va quyosh timsollarining qo‘llanilishi .....                               | 18  |
| <b>Axungjanova M., Abdullayeva N., Umarova X.</b> She‘riyatda milliy-madaniy konnotatsiya talqini .....                  | 20  |
| <b>A‘zamova D.Sh.</b> O‘zbek badiiy diskursida milliy-madaniy fondning ifodasi .....                                     | 22  |
| <b>Erkaboeva Kh.K.</b> Some issues in terms of learners’ divergence .....                                                | 24  |
| <b>Fattoyeva Z.R.</b> Geodeziyaga oid qisqartma so‘zlarning ingliz va o‘zbek tillarida ifodalanishi .....                | 26  |
| <b>Fozilov O.Yu.</b> Scientific approaches to studying periphrase in English public texts .....                          | 28  |
| <b>G‘aniyev N.O‘.</b> Qiziltepa tuman toponimlari o‘rganilishining lisoniy va lingvokulturologik xususiyatlari .....     | 30  |
| <b>Galiakberova A.R.</b> Questions about ways of terminoformation of the powerengineering sphere .....                   | 32  |
| <b>Grinkevich A.A.</b> The impact of the internet and social networks on the russian language .....                      | 34  |
| <b>Ibragimova D.A.</b> O‘zbek kosmonimlarining genetik qatlamlari .....                                                  | 36  |
| <b>Ikramova A.A.</b> English literature and the role of drama in theater .....                                           | 41  |
| <b>Isamiddinova L.I.</b> Communicative approach in teaching a foreign language .....                                     | 46  |
| <b>Jumaniyazov A., Xodjayeva G.B.</b> Tilimizda norma va kodifikatsiya masalalari borasida muhtasar mulohazalar .....    | 48  |
| <b>Jumaniyazova D.A.</b> O‘zbek tilidagi sanskritcha o‘zlashmalarining morfologik o‘zgarishlari xususida .....           | 51  |
| <b>Komilova N.A.</b> Fundamentals of gender theory in modern linguistics .....                                           | 54  |
| <b>Oripova G.M., Tolibova M.T.</b> Shoyim bo‘tayevo hikoyalarida mavzu va g‘oya .....                                    | 56  |
| <b>Qayumov A.A., Abdurahimova M.Sh.</b> Psixologik tasvir va psixofiziologik holat masalasining o‘rganilishi .....       | 58  |
| <b>Qayumova Sh.Q., Ahmedova Sh.</b> Linguacultural analysis of breast jewelry names of Uzbek and English languages ..... | 61  |
| <b>Rajabov A.O‘.</b> J.K. Roulingning “Garri Potter va falsafa toshi” asaridagi bosh qahramon obrazining tahlili .....   | 62  |
| <b>Rasulova A.M., Qurbonova M.A.</b> Abdulla Avloniy asarlarida okkazionalizmlarning o‘rni .....                         | 65  |
| <b>Ruzmetova O.A.</b> So‘z derivatsiyasi, so‘z yasalishi .....                                                           | 67  |
| <b>Sharafutdinova N.X.</b> Mifoteonim va tarixiy so‘zlar .....                                                           | 69  |
| <b>Sharopova Sh.Q.</b> O‘zbek badiiy matnlari va she‘riyatida sinonimlarning uslubiy xususiyatlari .....                 | 71  |
| <b>Shokirova D.A., Sherali I.Sh.</b> Analysis of the semantic features of words with the concept of "property" .....     | 73  |
| <b>Sovenko O.</b> Solving the problems related to the translation of texts with a historical focus .....                 | 76  |
| <b>Sinjavova R.R.</b> Phraseological unit as a phenomenon of conceptual blending .....                                   | 78  |
| <b>Sultonova M.N.</b> Energetikaga oid so‘zlar derivatsiyasi .....                                                       | 81  |
| <b>Tadjiboyeva Sh.R.</b> Nemis va o‘zbek tilarida erkalashni ifoda etuvchi lleksik birliklarning etimologiyasi .....     | 84  |
| <b>Tashpulatova V.I.</b> Pragmatic feature of translation in literary texts .....                                        | 87  |
| <b>Xakimbayeva O.K.</b> The role of gender in proverbs .....                                                             | 89  |
| <b>Xayrullayeva K.R.</b> Pirimqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” romanida Bobur obrazi tavsifi .....                      | 91  |
| <b>Xayrullayeva N.N.</b> Ingliz va o‘zbek tillari matnida metaforalar talqini .....                                      | 93  |
| <b>Xo‘jayev S.</b> Uchlik asosidagi mifologik tushunchalar .....                                                         | 96  |
| <b>Ziyodullayev A.R.</b> Ingliz tilida eponimlarning morfologik va grammatik xususiyatlari .....                         | 98  |
| <b>Алтмишева Ё.М.</b> Религиозные воззрения Бабура. размышления по вопросу о его принадлежности к шиизму .....           | 104 |
| <b>Бузрукова К.Д.</b> Лингводидактическая платформа учебного русско-узбекского толкового словаря синонимов .....         | 107 |
| <b>Газиёва М., Бурханова М.</b> Она тили дарсларида инновацион методика ҳақида .....                                     | 110 |
| <b>Газиёва М.М.</b> Нутқ темпининг функционал белгилари хусусида .....                                                   | 113 |
| <b>Гафурова С.</b> Ўзбек тили тарихида туркий тилдаги манбаларнинг хусусиятлари ва тавсифи .....                         | 115 |
| <b>Джалилова Г.Х.</b> Типология и эволюция журналистских жанров .....                                                    | 117 |
| <b>Жумаев И.Х.</b> Ўғил-қизим муносиб ўссин десанг... ..                                                                 | 120 |
| <b>Жўраев Х., Сайидолимов Ж.Б.</b> Ўтикод ва дунёқараш мутаносиблиги .....                                               | 122 |
| <b>Жўраева Г.</b> Болалар шеърларида ҳажвийнинг ўрни ва аҳамияти .....                                                   | 125 |
| <b>Казакова Л.М.</b> Немис ва ўзбек лексикографияси тарихи .....                                                         | 128 |
| <b>Камилова Д.К.</b> Инглиз ва ўзбек тилларида “Бизнес ва тадбиркорлик” терминларининг структурал таҳлили .....          | 132 |
| <b>Касимова Р.Р.</b> А.Қодирийнинг “Меҳробдан чаён” асари инглиз тили таржимасида бадий психологизм .....                | 134 |
| <b>Қаландарова Д.</b> Карл Райхл – ўзбек фольклорининг таржимони .....                                                   | 138 |
| <b>Қаюмов А.А.</b> Жамият нуқсонлари .....                                                                               | 142 |
| <b>Қодирова З.</b> Реклама дискурсининг антропоцентрик хусусиятлари .....                                                | 145 |

|                                                                                                                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Махмудов Р. Оахий тарихий асарларида уядош ўзлашмалар лингвопозитикаси .....                                                                                          | 150 |
| Мунинов М.Т., Обидова Г.М. Функции имен собственных в исторических художественных произведениях .....                                                                 | 153 |
| Наширова Ш.Б. Замонавий тилшуносликда “термин тизими” назарияси .....                                                                                                 | 156 |
| Норкулова Ш.Т. Алишер Навоий ғазалларида кўз ва ашк .....                                                                                                             | 158 |
| Нормаматова Д.Т. Ўзбек ва инглиз тилларида интеррогативлик категориясининг морфологик тадқиқи .....                                                                   | 161 |
| Нуриддинов Ш.Б. Комил Хоразмий девонининг илк нашри тўғрисида .....                                                                                                   | 165 |
| Нуриддинова Н.Н. Практические взгляды о методологии и методов преподавания французского иностранного языка .....                                                      | 170 |
| Очилова М.Р. Электрон луғат – лексикография ривожининг янги босқичи маҳсули .....                                                                                     | 173 |
| Раджапова Ф.А. Давр руҳининг қиссаларда акс этиши .....                                                                                                               | 178 |
| Раджапова Ф.А., Садиқова Г.Н. Э.Аъзам асарларида миллийликнинг ифодаланиши .....                                                                                      | 180 |
| Рахмонов М., Гафурова С. “Таворихи гузида – Нусратнома” асарининг ўзбек тили тарихидаги ўрни .....                                                                    | 182 |
| Садуллаев Д.Б. Лексикон английской философии в плоскости философии языка .....                                                                                        | 184 |
| Собирова Г.Б. Об общем удельном весе метафорических переносов во французском и русском языках .....                                                                   | 187 |
| Умаров А.А. Концепт “человек” в пословицах и поговорках русского языка .....                                                                                          | 189 |
| Усмонова М. Турли ижтимоий гуруҳлар нутқининг ўрганилиши .....                                                                                                        | 190 |
| Хажиева Ф.М. Лайла Лаламининг “The moor’s account” асари архитектуроникаси тадқиқи .....                                                                              | 192 |
| Хажиева Ф.М. Лайла Лаламининг “Қора занжи ҳисоботи” романида миллий қадриятлар ифодаси .....                                                                          | 194 |
| Хайдаров И.Т. Тилшуносликда суғурта терминлари тадқиқи .....                                                                                                          | 196 |
| Хамраева М.Ғ. Сезги феъллари эвиденциал клитикалари .....                                                                                                             | 199 |
| Худоёрова С.Т. Инглиз ва ўзбек тилларида фразеология ва паремиялогияга илмий-назарий ёндашувлар .....                                                                 | 201 |
| Хамраев Д.Х. “Таркибадахшон” достони сюжети ва образлар таркиби ҳақида .....                                                                                          | 205 |
| Шадиева Д.К. Влияние норм русского языка на узбекский язык .....                                                                                                      | 207 |
| Шарифжанова М.Г. Опыт контрастивного описания системного участка лексики русского и узбекского языков .....                                                           | 211 |
| Шукуров У.Б. Контекст ходисасининг когнитив моҳияти .....                                                                                                             | 217 |
| Эргашева Н.А. Ўзбек ва рус тилларида предлоғли келишлар конструкциясининг мантикий ва когнитив хусусиятлари .....                                                     | 219 |
| Яркинова Б.Б. Тарихий асар таржимасига оид .....                                                                                                                      | 221 |
| <b>ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ</b>                                                                                                                                             |     |
| Abdukhalimova S.U. The use of case-study method in EFL teaching .....                                                                                                 | 224 |
| Abdumuratova S.S. Pedagogical profilactics language of innovative activity .....                                                                                      | 226 |
| Abramov M.B. “Ekologik ma’daniyat” mavzusini o’qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish .....                                                                 | 227 |
| Alaudinova D.R. Developing oral skills in future english teachers based on a competency-based approach .....                                                          | 230 |
| Akbarova M. Interactive teaching methods in the teaching foreign language .....                                                                                       | 232 |
| Atabaeva N.Dj. Modern methods and innovation technologies of teaching foreign languages in the higher education .....                                                 | 234 |
| Axmedova N.Dj. Ingliz tili nazariyasini o’qitishning turli texnikalari .....                                                                                          | 235 |
| Begov F.R. The role of ict in the teaching foreign language .....                                                                                                     | 238 |
| Dadajanova D.A. Zamonaviy innovatsion texnologiyalar asosida boshlang’ich sinf o’quvchilarining og’zaki nutqini rivojlantirish texnologiyalari .....                  | 239 |
| Djumanova A.B., Tuxtaxodjayeveva M.A. Ma’ruza mashg’ulotlarida talabalarni faolligini oshirish metodlari .....                                                        | 241 |
| Ishanqulova G.R. Bo’lajak muhandislarning kommunikativ kompetentsiyasining pedagogik va psixologik qonuniyatlarini shakllantirishda interfaol o’qitish usullari ..... | 243 |
| Israilova D.A. Features of fairy tales in English and Uzbek languages .....                                                                                           | 245 |
| Jumayev S.Z. Bilim, ko’nikma, malaka va kompetensiyani shakllantirishda biologik masalalardan foydalanish .....                                                       | 247 |
| Jurayeva X.Y. Pandemiya sharoitida masofaviy ta’limning dolzarbligi, uning xususiyatlari va muammolari .....                                                          | 249 |
| Kattayeva F. The formation of socio-cultural competence in university literature lessons .....                                                                        | 251 |
| Kurbanova G.A. The use of innovative technologies in language learning .....                                                                                          | 253 |
| Makhmudova Z. Effective teaching in higher education .....                                                                                                            | 255 |
| Mamatov R.R. Ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi .....                                                                        | 257 |
| Mirzayeva Q.A. Benefits of teaching vocabulary in enhancing reading skills of efl learners .....                                                                      | 260 |
| Mulladjanov U.A. Sportchi o’zini nazorat qilishining o’ziga xos xususiyatlari .....                                                                                   | 263 |
| Murodov S. Ethical views of Fariddin Attor .....                                                                                                                      | 266 |
| Mustafayeva S.U. The aspects of teaching stylistic devices in communication competence for non-specialist learners .....                                              | 268 |
| Narmuratov I. Personal speech research in the coommunication process .....                                                                                            | 270 |
| Norova D.R. Using authentic materials and newspapers as an effective tool to improve English as a language .....                                                      | 272 |
| Raimova M., Djumanova A.B. Universitetlarda elektron portfoliolarning roli .....                                                                                      | 274 |
| Rajabov A.U. The role of games in teaching a foreign language in the educational process .....                                                                        | 276 |
| Rasulova S.Dj. Teaching english young learners .....                                                                                                                  | 278 |

|                                                                                                                                                                                      |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Ruzieva M.K.</b> General innovative teaching of language means creativity and novelty of the teacher .....                                                                        | 280 |
| <b>Sharopova Sh.K.</b> Development of systems of professional-oriented training in foreign languages in technical higher education on the basis of subject-written integration ..... | 282 |
| <b>Sultanova D.B.</b> The role of interviewing to organize and clarify our ideas about education .....                                                                               | 285 |
| <b>Turdiyev I.M.</b> The role of method projects in foreign language lessons .....                                                                                                   | 287 |
| <b>Tursunboeva S.A.</b> Development of communicative competence in teaching foreign language for professional purposes .....                                                         | 289 |
| <b>Usmanova G.M.</b> Communicative features of political texts in the languages .....                                                                                                | 291 |
| <b>Usmanova N.M.</b> “Noalleganlarining o'zaro ta'sirida belgilarning irsiylanishi” mavzusini o'qitishda “SWOT-tahlil” metodidan foydalanishning imkoniyatlari .....                 | 294 |
| <b>Qudratov G'.S.</b> Use of political words in translation .....                                                                                                                    | 296 |
| <b>Zakirova Sh.</b> Teaching grammar for adults .....                                                                                                                                | 298 |
| <b>Азимов А.А.</b> Ўрта аср алломаларининг ижодида “адолат” ва “халқпарварлик” мафкурасининг тарғиб қилиниши ва унинг миллий тарбиямиздаги аҳамияти .....                            | 300 |
| <b>Амиркулов Ж.Ч.</b> Ёш футболчиларни жисмоний ҳолатини бошқариш ҳамда уларни мусобақаларга тайёрлаш .....                                                                          | 302 |
| <b>Алленова И.В.</b> Формирование коммуникативной компетенции у студента на уроках русского языка в ВУЗе .....                                                                       | 304 |
| <b>Арапов Ғ.Н.</b> Ёнгил саноат лексикаси: тадқиқ ва таҳлил .....                                                                                                                    | 306 |
| <b>Бойгазиев Т.И., Пардаев Ў.И.</b> Форобийнинг илмлар классификацияси ҳақидаги қарашлари. Таҳлил ва талқин .....                                                                    | 310 |
| <b>Жуманова З.О.</b> О некоторых особенностях методики преподавания русского языка .....                                                                                             | 312 |
| <b>Иваненко И.В.</b> Использование коммуникативных методов в обучении русскому языку .....                                                                                           | 316 |
| <b>Қаландарова Ф.А.</b> Инсонлар ижтимоий-маънавий ҳаётида Хожагон-Нақшбандия таълимотининг ўрни .....                                                                               | 318 |
| <b>Киличева Ф.Б.</b> Современные инновационных методы в преподавания русского языка .....                                                                                            | 320 |
| <b>Маматов Р.Р., Маматова Н.К.</b> Шарқ мутафаккирларининг касбий таълим ва тарбияга оид фалсафий психологик қарашлари .....                                                         | 322 |
| <b>Миркурбанова Р.А.</b> Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения русского языка .....                                                                           | 324 |
| <b>Намазова У.С.</b> Структура эмоциональной культуры .....                                                                                                                          | 326 |
| <b>Отбоева З.Ғ.</b> Педагогони касбий фаолиятида талабалар билан ҳамкорлик маданиятини ташкил этишда мулоқотнинг аҳамияти .....                                                      | 328 |
| <b>Саипова М.Т.</b> Актуальные проблемы инновационного содержания качества французского языка .....                                                                                  | 330 |
| <b>Ташева У.Т.</b> Использование новых информационных технологий при изучении русского языка .....                                                                                   | 332 |
| <b>Турманов Т.М.</b> Использование интернета в обучении французскому языку .....                                                                                                     | 334 |
| <b>Турдиев Ш.Б., Ахмедова С.А.</b> Физическая реабилитация детей младшего школьного возраста .....                                                                                   | 335 |
| <b>Усмонов Н.Я.</b> Шарқ мутафаккирларининг илмий-ижодий меросидан тарбиявий мақсадларда фойдаланиш .....                                                                            | 337 |
| <b>Хамидова Н.</b> Техник олий таълим тизимида чет тилларни ўқитишнинг янги тенденциялари .....                                                                                      | 339 |
| <b>Ходжакулова Ш.А.</b> Особенности монологической и диалогической речи в изучение русскому языку .....                                                                              | 342 |
| <b>Юнусова Г.С.</b> Ўсмирлик ёшидаги болаларнинг қўллаб-қувватланишга нисбатан мотивацияси .....                                                                                     | 344 |

iniga xiyonat qildi.... Oqibatda... Bari razolatning qurboni bo'ldi... Undan ko'ra yaxshilikning fidoyisi bo'lgan afzal emasmi?... Mana amming Xonzoda begim... Samarqandda meni qutqarib o'zini asoratga soldi. Bu fidoyilik meni hamisha... shunday bo'lishga undab keldi. Sen ham endi inilaringu... avlodlaringni mardlikka... fidoyilikka o'rgatgin. “

O'zining qirq yeti yillik umri davomida Zahiriddin Muhammad Bobur ilm-u fan, san'at sohasida shu qadar ko'p yutuqlarni qo'lga kirita oldi-ki, ba'zi bir insonlar yuz yilda ham buncha muvaffaqiyatlarga erisha olmasdi, balkim. Tengsiz shijoati, mardligi va jasorati bilan ota yurtidan ayrilib tushkunlikka tushganiga qaramasdan Hind diyorida yangi bir davlat barpo eta oldi. Uning nomi bilan ataluvchi “Boburiylar sulolasi” ham uch asrdan ortiqroq davr mobaynida hukm surdi va Bobur boshlab bergan yangi qurilish ishlari, bog'dorchilik, madaniyat sohalarining rivoji oqibatida yanada gullab yashnadi. Bobur qoldirgan ma'naviy merosning ahamiyatini Pirimqul Qodirov shunday ta'riflaydi: “Bobur o'z qo'li bilan yozgan asarlar haligacha tirik bir qalbning haroratiga to'lib, odamlarga hamon ma'naviy oziq va zavq beryapti. To'g'ri uning bir umri qorong'u osmonda olovli iz qoldirib uchgan yulduzdek tez so'ndi. Lekin o'lmas asarlari sahifasida salkam besh asrdan beri davom etib kelayotgan ikkinchi umri- bu yulduzning tundan tongga qarab uchganini va o'z nurini kelajakka yo'naltirganini aytib turibdi. Bobur qalb o'tiga yo'g'irib yaratgan madaniy meros bugungi sernur avlodlarni bahramand qilgani sari uning ana shu ikkinchi umri hamqorong'u tunlardan keying yorug' kunlarda astoydil obod bo'lyapti.” Ushbu fikrlardan ham ko'rinib turibdi-ki, Bobur yozib qoldirgan ilmiy va badiiy asarlar bugungi kunda ham o'quvchilarning yuragidan chuqur o'rin egallamoqda. Zahiriddin Bobur qisqa umr ko'rgan bo'lsa-da, asarlari bor ekan u ham barhayotdir.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. З.М.Бобур. Бобурнома.- Тошкент: Юлдузча нашриёти, 1989.
2. П.Қодиров. Юлдузли тунлар.- Тошкент: Шарқ нашриёт-матбаа аксиядорлик махририяси, 2006-543 б.
3. Khayrullayeva K.R. Interpretation of Zahiriddin Muhammad Babur's image in Uzbek and world literature. EPRA International Journal of Research and Development. Volume 5, Issue 5, May, 2020.
4. Khayrullayeva K.R. Description of Zahiriddin Babur's achievements in various fields in the works of uzbek and world authors. International journal Scientific and Applied Science. Volume 89, Issue 9, September, 2020.
5. Khayrullayeva K.R., Hakimova M.A., Ne'matova Z.T. Exemplary life of Babur Mirza in the interpretation of Stephen Meredith. JournalNX- A Multidisciplinary Peer-Reviewed Journal. Volume 7, Issue 6. June.-2021.
6. Kamolov I.N., Khayrullayeva K.R., Quvvatova D.K. Image of Babur in the interpretation of Harold Lamb. Journal of Contemporary Issues in Business and Government. Vo. 27, No. 4, 2021.
7. A.S.Beveridge. Babur-Nama (Memoirs of Babur) Translation. – New Delhi: Taj Offset Press, 1970.- 1040p.
8. H.Lamb. Babur The Tiger: First of the great Moguls. – New York: Doubleday and company inc, 1961- 351p.
9. J.Nehru. The discovery of India.- Oxford, New York: Oxford University Press,1985- P.237-257.
10. Fernand Grenard. Baber first of the Moghuls.- Thornton Butterworth Limited, London, 1931- P. 272.
11. S.M.Edwardes. Babur: diarist and despot.-Great Britain: London: A.M.Philpot LTD, 1926- 162p.
12. Xayrullayeva K.R. Bobur hayoti va ijodi ingliz adiblari nigohida. “Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti va merosini o'rganish dunyo talqinida” xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami. 12-fevral, 2021.
13. Xayrullayeva K.R. Jahon va o'zbek adabiyoti namunalari Zahiriddin Muhammad Bobur obrazi talqini. Tibbiyotda yangi kun. 3(31) 2020.

UO'K 81-13

#### INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MATNIDA METAFORALAR TALQINI

N.N. Xayrullayeva, doktorant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillari nutqida ishlatiladigan iqtisodiy metaforalar va ularning tahlili, o'rganilganlik darajasi kabi muammolar yetarlicha ochib berilgan. Maqolada shuningdek, yetakchi olimlarning metaforalar haqidagi fikrlari ham joy olgan. Keltirilgan misollar O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi hamda bir qator ingliz tilida yoritilgan jurnallardan olingan.

**Kalit so'zlar:** siyosiy iqtisod, rivojlanish tendensiyalari, leksik qarz olish, hissiy obrazlar, ijtimoiy – siyosiy lug'at

**Аннотация.** В статье содержится достаточно информации об экономических метафорах, используемых в английской и узбекской речи, и их анализе, об уровне изучения. В статье также представлены взгляды ведущих ученых на метафоры. Примеры взяты из Экономического бюллетеня Узбекистана и ряда англоязычных журналов.

**Ключевые слова:** политическая экономия, тенденции развития, лексические заимствования, эмоциональные образы, социально-политический словарь.

**Abstract.** This article sufficiently describes the economical metaphors used in English and Uzbek speech and their analyses, the level of study as well. The article also contains the views of leading scholars on metaphors. The examples are taken from The Economic Bulletin of Uzbekistan and a number of English magazines and newspapers.

**Key words:** *social economy, development trends, lexical borrowing, emotional image, socio-political dictionary*

So'ngi yigirma yil ichida jahonda sodir bo'lgan jiddiy ijtimoiy o'zgarishlar jamiyatimizdagi iqtisodiy munosabatlarning tubdan o'zgarishiga olib keldi. Endilikda zamonaviy ingliz va o'zbek jamiyatida mavjud bo'lgan yangi iqtisodiy haqiqatlarni va munosabatlarni an'anaviy "siyosiy iqtisod" atamaları va tushunchalari nuqtai nazaridan tushunish va ta'riflash mumkin bo'lmay qoldi. Jahondagi yangi iqtisodiy nutqda, boshqa narsalar qatori, filologik tushunishni talab qiladigan ko'plab yangiliklar paydo bo'ldi. Shubhasiz, zamonaviy ingliz mualliflari jahon iqtisodiy terminologiyasining rivojlanish tendentsiyalarini, bizning holatimizda, ingliz va o'zbek tillarini e'tiborsiz qoldirolmaydilar, ammo bu o'zbek tilidagi iqtisodiy matnlarda asosan ingliz tilidan olingan so'z birikmalaridan foydalanish zarurligini anglatmaydi. Ushbu muammo zamonaviy ingliz tilshunosligida faol ko'rib chiqilmoqda.[1]

Mutaxassislarning ta'kidlashicha, so'nggi yillarda ichki iqtisodiy lug'at va terminologiya jadal boyib bormoqda. So'nggi yillarda ommabop davriy nashrlar sahifalarida iqtisodiy terminologiyaning tobora ko'payib borayotgani ahamiyatlidir. Amerika Qo'shma Shtatlarida va boshqa bir qator mamlakatlarda pulning qudratliligi haqidagi afsonaning tobora keng tarqalib borishi bilan bog'liq bo'lib, bu bizning jamiyatimizdagi eski ijtimoiy delusiyalar o'mini egallashga qaratilganligini asoslab beradi. Ushbu jarayon natijasida tobora ko'payib borayotgan iqtisodiy tushunchalar odatda ma'lum bo'lib, tegishli metaforalar keng tarqalganligidan dalolat beradi.

Olimlar ingliz tilining zamonaviy maishiy ijtimoiy-siyosiy lug'at rivojlanishiga faol ta'sirini ta'kidlaydilar, bu translyatsiya va transkripsiya shaklida to'g'ridan-to'g'ri leksik qarz olishda va metafora nominatsiyalaridan faol foydalanishda namoyon bo'ladi, bu esa ma'lum modellarga muvofiq bo'ladi. Bunday jarayonlar "iqtisodiy terminologiyani baynalmilallashtirish" tendentsiyasini aks ettiradi, bu chet ellik sheriklar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqalar mavjudligi bilan sezilarli darajada rag'batlantiriladi. Shu sababli, ingliz va o'zbek tillarining iqtisodiy metafora modellarini qiyosiy o'rganish muhim.

Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu maqola iqtisodiyot muammolari bilan bog'liq zamonaviy jurnalistik matnlarda mavjud bo'lgan metaforik so'z boyligini tahlil qildi. Uning muhim qismi maxsus lug'atlarda qayd etilgan taniqli iqtisodiy terminlardan tashkil topgan, ammo o'rganilgan materialning kam bo'lmagan qismi ingliz va o'zbek adabiy tilining keng tarqalgan manbalariga tegishli. Aytib o'tganimizdek, zamonaviy ommaviy axborot vositalarida jargon va mahalliy lug'at faol ravishda qo'llanilmoqda. Maqsadiga muvofiq, ingliz va o'zbek tillarining zamonaviy iqtisodiy lug'atidagi muntazam polisemiya modellari (metaforik modellar) ning ma'lum bir to'plami bilan bog'liq metaforik foydalanishga e'tibor qaratilgan. Shuning uchun ushbu maqolaning tarkibi, birinchidan, iqtisodiyot sohasidagi metafora so'zlaridan foydalanishning umumiy qonuniyatlariga, ikkinchidan, kontseptual metafora nazariyasi va muntazam polisemiya nazariyasining (nazariya) hozirgi holatiga bag'ishlangan maxsus bo'limlarni nazarda tutadi, uchinchidan, tizimlashtirish usuli, qiyosiy tahlil va tavsiflar iqtisodiy nutqdagi metafora modellari shular jumlasidandir.

Ma'lumki, publitsistik matnlar uchun so'zlarning metafora bilan ishlatilishi an'anaviy ravishda mutlaqo tabiiy deb hisoblanadi, gazeta va jurnal sahifalarida bu vaqt o'tishi bilan standartga, shtampga aylanadigan "matnni ifodalash" ning o'ziga xos vositalaridan biri hisoblanadi.

Mutaxassislarning ta'kidlashicha, jurnalistikada S. Balli tomonidan aniqlangan uch xil metafora obrazlari mavjud. Ushbu umumiy qoidalar iqtisodiy munosabatlar sohasiga bag'ishlangan zamonaviy publitsistik matnlarni tahlil qilishda to'liq tasdiqlangan. Bizning iqtisodiy fanimiz inflyatsiyani uzoq vaqtdan beri "Istilo davri" deb nomlagan.

Ham ilmiy risolalarda, ham matbuotda inflyatsiya asosan ekzotik ko'rinish kasb etdi. "biz qo'rqmaydigan begona hayvon" kabi metaforik o'xshatishlar bilan yuritila boshlandi. Quyidagi jumalarni tahlil qiladigan bo'lsak, qo'llanilgan metaforalarda inflyatsiya tushunchasining obyektiv nuqtai nanzardan ochib berilganlik holatini kuzatamiz:

- "Ammo inflyatsiya monsteri shunga qaramay bizni uyimizga tashrif buyuradi, muzlatgichlarda va shkaflarda buyruqlar berib, hammomga kiradi. Bu erda va u erda alangalanayotgan qurolli kurashdan tashqari, bu urushga asosan pul ham jalb qilingan" [6]

Bu jumalalarda "urushga kirgan pul" "so'zini metafora sifatida inflyatsiyaning asosiy bo'g'ini sifatida ko'rishimiz mumkin.

Bank kapitali Angliya oldida o'zining o'tkir tishlarini ko'targan. S. Balli tomonidan aniqlangan metafora obrazlarining uchta turi ham ingliz tilida yozilgan rasmlarda keng tarqalgan.

"Vetnam yiliga 9-10% o'sganda, odamlar bu erga kelib, jangga tayyor edilar", deydi Tom Siebert, amerikaliklarning Vetnam qo'li menejeri Standart, hammom uskunolari ishlab chiqaruvchisi. (Xayrli tun, Vetnam. Iqtisodchi jurnali 2000 yil 8-yanvar).

L.I. Novikov ingliz ilmiy nutqida metaforik so'zlardan foydalanish XV asrdan boshlab keng qo'llanila boshlanganligini ta'kidlab o'tgan ammo metafora tasviriga moyillik ayniqsa 19-asrda kuchaydi.

Asta-sekin, ba'zilar "yangi" metaforalar o'liklarga aylandi (S. Balli terminologiyasida), obrazlar, ammo ayni paytda tobora ko'proq yangi metaforalar yaratildi. "Metafora terminologiyasi ingliz terminologiyalari tizimining rivojlanishining o'ziga xos xususiyati deb taxmin qilish mumkin" – deb yoritadi o'zbek tilshunosi M.Mukarramov [3]

Bu atamaning "noaniqligi" talabi nisbatan yaqinda nashr qilingan nashrlardan birida ilgari surilganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlar ilmiy nutqdagi tabiiy hodisa deb ta'kidlaydi u .[3]

Ortony "metaforani ilmiy terminologiya va nazariy matnda ishlatishga munosabat ko'plab omillarga qarab o'zgargan - jamiyatning ilmiy va madaniy hayotining umumiy kontekstidan, turli mualliflarning falsafiy qarashlaridan, ilmiy metodologiyani baholashdan, xususan, unda sezgi va shunga o'xshash fikrlash, ilmiy maydon tabiatidan, til haqidagi qarashlardan, uning mohiyati va maqsadi va nihoyat, metaforaning mohiyatini tushunishdan tayinlangan rol ekanligini aytish mumkin . Ko'rinib turibdiki, Ortony metaforiya darajasini belgilovchi omillarni juda aniq aniqladi ilmiy matn va aynan shu omillar iqtisodiy muammolarga bag'ishlangan ingliz tilidagi ilmiy matnlarda metafora so'zlaridan foydalanish iqtisodiy jihatdan ancha keng tarqalganligini ko'p jihatdan tushuntiradi. [7] Ularning fikriga qaraganda , "Ilmiy metaforizatsiya tushunchasi biz uchun terminologik metaforizatsiyadan ko'ra kengroq tushuncha, chunki u har doim ham terminologik metaforizatsiya bilan bog'liq bo'lgan terminologik metaforizatsiyani va boshqa turdagi metaforizatsiyani o'z ichiga oladi. [2]

Kontseptual va nazariy metaforizatsiyalar yanada murakkab tushunchalardir, chunki ular ijodiy bilan bog'liq, ishlab chiqarish jarayonining psixologik aslida nazariy substratlari hisoblanadi.

Ortony "Tasvir va metafora " talqinida ingliz tili fanida terminologik metaforizatsiya tushunchasini shakllantirishning uchta asosiy davrini aniqladi. Ulardan birinchisi, metafora atamalariga nisbatan an'anaviy salbiy munosabatni bartaraf etish, buni anglash metafora atamalari ilmiy matnlarda etarlicha keng tarqalgan hodisa bo'lib, ko'p hollarda metaforiya kamchilik emas, aksincha ilmiy matnning qadr-qimmati hisoblanadi. Ikkinchi bosqich 70-80-yillariga kelib, terminologiyada terminlarni qarama-qarshi, noaniq birliklar sifatida ko'rib chiqish va o'rganish umuman fan tilining polimorfizmi , ilmiy matnlarda metaforalarning tabiiyligi va muqarrarliligi to'g'risida fikr qat'iy asoslab berildi, chunki yangi atamalar yaratish san'ati chambarchas bog'liqdir.

Ilm-fan taraqqiyotining uchinchi bosqichida «metafora lingvistikaga qaraganda ko'proq evristik kontekstda, ya'ni semiotik va ayniqsa mantiqiy- semantik jihatdan ko'rib chiqila boshladi, bu dunyo haqida fikr yuritish uslubi sifatida paydo bo'ldi.

Yoki yana bir misolni tahlil ostiga oladigan bo'lsak :

**"Majburiy zaxiralash instrumenti - metafora (Compulsory storage instrument) –** Shu bilan birga keying amaliyotlardan biri –majburiy zaxiralash instrumenti bosqichma bosqich tartibga keltirildi. *"Bozor,pul va kredit", Oylik ,ilmiy-amaliy iqtisodiy jurnal 1/2020 22 -bet,ISSN-2010-6580 "*

Keltirilgan metaforada ham zaxiralashning zaruriyati haqidagi holatni kuzatish mumkin . Iqtisodiyotni barqarorlashtirishda majburiy zaxiralashning instrumenti , ya'ni aylantiruvchi kuchi haqidagi haqiqat nazarda tutiladi.

Shu asosda xulosa o'rinda shuni aytish mumkinki , metafora g'oyaviy bilim modeli sifatida paydo bo'ldi: ba'zilar hali aniq "o'ylanmagan" tushunchalardan iboraning "tom ma'noda" ma'nosi va bog'liq assotsiatsiyalar tufayli yangi tushuncha shakllanadi. [9] Kontseptsiyalash jarayonida yangi bilimlarni kognitiv qayta ishlashda , boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, bir qator hollarda olimga yangi bilimlarni olish va shakllantirishda yordam beradi, so'ngra uni ikkinchisini idrok etish uchun qulay bo'lgan shaklda o'quvchiga etkazadi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодийтимизни барқарор ривожлантириш йўлида. 16-том.– Тошкент: Ўзбекистон, 2000.
2. Нормуродов Р. Холмирзаев Ш. Метафорадан фойдаланиш маҳорати // Ўзбек тили ва адабиёти, 6-сон.-Т.: 2002.
3. Мукаррамов М. Ўхшатиш таснифи // Ўзбек тили ва адабиёти, 5-сон. -Т.: 1968.
4. Дониёров Х., Мирзаев С. Сўз санъати (бадий маҳорат ва тил ҳақида мулоҳазалар). –Тошкент: Фан: 1962.
5. Lakoff, G. and M. Johnson. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago, IL: Chicago University
6. Ortony, A. 1979. "Metaphor: A multidisciplinary problem". In Ortony, A. (ed.), *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-22.
7. Z.H.Usmonova 2019. " Lexical and Grammatical peculiarities of complex terms in Isaac Asimov`s works . Scientific bulletin of Namangan State University 1( 5), 257-262)
8. F.E.Yuldasheva , 2021 . "Negative Politeness" International Journal of Integrated Education . ISSN : 2620-3502, Volume 4 , No 3

9. Nematillokizi, K. N., Nematillokizi, K. N., Khabibulloevna, K. S., & Salimovna, N. G. (2020). Professional proficiency progress in a foreign language on the example of students of tourism. *Journal of Critical Reviews*, 7(6), 1249-1255.

10. Nematilloevna, K. N. (2017). Frazelogizmlar va ularning semantik va qiyosiy tahlillari. *Интернаука*, 11(15 Часть 2), 85b

UO'K 81-13

## UCHLIK ASOSIDAGI MIFOLOGIK TUSHUNCHALAR

*S. Xo'jayev, katta o'qituvchi, FarDU, Farg'ona*

**Annotatsiya.** Maqolada uchlik asosidagi mifik tushunchalar genezisi, uchlikning badiiy ifodasi misolar asosida tadqiq etilgan.

**Kalit so'zlar:** Mif, mifologiya, uchlik, badiiy-estetik, sinkretik, falsafiy.

**Аннотация.** В статье исследуется генезис мифических концепций на основе троицы, художественное выражение троицы на примерах.

**Ключевые слова.** Миф, мифология, троица, художественно-эстетический, синкретический, философский.

**Abstract.** The article explores the genesis of mythical concepts based on the trinity, the artistic expression of the trinity on the basis of examples.

**Key words.** Myth, mythology, trinity, artistic-aesthetic, syncretic, philosophical.

Mifologiya eng qadimgi ta'limotlardan biri bo'lib, u, avvalo, mafkuraviy hamda sinkretik xarakterga ega. Sinkretligi shundaki, unda davrning falsafasi, fani, dini va san'atining kurtaklari o'z ifodasini topgan. Falsafiy, ilmiy, badiiy-estetik va diniy tafakkur o'zining yo'lini mifologik tafakkurdan oladi. Bu jihatdan mif hozirgi zamon falsafasi, dini, fani va san'atining zamini bo'lib xizmat qilgan.

Miflar dunyoning barcha xalqlari tomonidan yaratilgan mushtarak madaniy merosdir. Ularning yaratilish davri Kalp davri nomi bilan yuritiladi. Bu davrda inson hali yetishtirmas, mavjud tabiat ne'matlarini yig'ish-terish bilan kun kechirar edi. U o'zini hali tabiatdan ajratmas, o'zini uning – ya'ni tabiatning bir bo'lagi deb qarar, kun kechirish borasida tabiatga butunlay qaram edi.

Mif deganda, odatda xudolar, ruhlar, kelib chiqishi jihatidan ilohiylashtirilgan yoki xudolar bilan bog'langan qahramonlar, urug'boshilar, borliqning, uning tabiiy va madaniy unsurlarining yaratilishida bevosita yoki bilvosita ishtirok etgan, harakat qilgan urug'boshilar haqida hikoya qiluvchi naqlar, rivoyatlardir.

Mifologiya deganda, ana shunday naql va rivoyatlarning majmui – bir butun to'plami tushuniladi. Mifologiya xudolar va qahramonlar (madaniy qahramonlar) haqidagi rivoyatlar majmuini anglatish bilan bir qatorda dunyo – borliq haqidagi xayoliy (fantastik) tasavvurlar tizimini ham anglatadi.

Mifologiya miflar haqidagi fan bo'lib, bu uning terminologik ma'nosidir.

Mif ijod qilish davri Kalp davri deb yuritiladi. Mif yaratish insoniyat madaniy tarixidagi muhim hodisa deb qaraladi. Mifologiya o'z davrining, ya'ni mif yaratish davrining o'ziga xos ravishdagi idrok etish shakli bo'lib, miflarda olamning his qilinishi, tushunishni aks ettirgan.

Mif yaratish davrida inson o'zini tabiatdan ajratmagan, o'zini uning bir unsuri deb qaragan. Hali bu davrda ibtidoiy odam o'zi yetishtirmagan, o'zi tayyorlamagan, yig'imchilik-terimchilik bilan kun kechirgan. Mifologik tafakkur kishisi o'zi yaratgan har bir *mifga realiya* deb qaragan. Kalp davri kishisi o'zini tabiatdan ajratmaganligi tufayli tabiiy mavjudlikning har bir unsurini insonlashtiradi- shaxslantiradi. O'zidagi xususiyatlar va belgilarni mana shu unsurlarga ko'chiradi. Natijada har bir narsa – fizik jismlar ham, flora va faunaga mansub predmet va jonivorlar ham jonlilik, onglilik, his etishlik kabi xususiyatlarga ega bo'ladi. Boshqa "shakl", "surat"ga ham odam ko'rinishlari yuklanadi. Bu ko'rinish antropomorf ko'rinish bo'lsa, mifologik ajdodlarga tabiiy ob'ektlar belgilari, ko'p hollarda hayvonlar qiyofalari beriladi.

Miflarda koinotdagi kuchlar, xususiyatlar jonli va hissiy obrazlar sifatida mo'jizaviy mifologik xayolotni yuzaga chiqaradi. Muayyan kuchlar orqali yuzaga chiqadigan harakatlar ko'pqo'llar va ko'pko'zlar vositasida amalga oshadi. Mifologik tasavvurda koinot (kosmos) dunyo daraxti shaklida yoki tirik va ulkan mavjudot shaklida namoyon bo'ladi. Urug'boshi ajdodlar juftlikdagi narsalar shaklida, ya'ni zoomorf hamda antropomorf ko'rinishda tasavvur qilinadi. Urug'doshlik va turli ijtimoiy guruhlarning hayvonlar turlari bilan bog'lanishi haqidagi totemik miflar shu tufayli vujudga kelgan. Miflarda turli ruhlar (duxlar), xudolar, tasavvur qilinadigan tabiiy kun va hodisalar, tabiiy ob'ektlar va qahramonlar qonqardoshlik munosabatlari bilan bog'langan bo'ladi.

Zamonaviy falsafiy qarashlar ilmiy asoslangan tadqiqotlarga tayangan holda makon hamda vaqt uyg'unligidagi borliqni quyidagicha talqin qiladi: Mikro, makro va mega dunyolar – insoniyatning tasavvur va anglash jarayonida borliq shu **uchta** dunyo sifatida namoyon bo'ladi. Bular moddiy tabiatga ega.